

Національна культурна специфіка фразеологічних компонентів мовної картини світу англійців

У статті запропоновано огляд теоретичних положень, присвячених антропоцентричному підходу до вивчення фразеологічного компонента мовної системи; зроблено спробу аналізу фразеологічного корпусу англійської мови на виявлення в ньому національно-маркованих компонентів мовної картини світу британців; встановлено й окреслено провідні ціннісні орієнтири британців у межах концептуального поля PROSPERITY та зібрано фразеологічні одиниці, що їх засвідчують.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, антропоцентричний підхід, мовна картина світу, система цінностей, концепт.

Постановка наукової проблеми та її значення. У лінгвістиці сьогодення простежується дедалі більша орієнтація на вивчення людського фактору в мові. Така тенденція спричинена появою нових концепцій, що спрямовані на дослідження фразеологічного корпусу мови в межах проблеми «людина в мові». Таким чином, сучасна лінгвістика загалом і фразеологія зокрема прагнуть створити максимально достовірну картину функціонування мови як соціально-психічного явища певної етнокультурної спільноти. **Мета** нашого дослідження – встановлення національно-культурних особливостей фразеологічних одиниць, які займають значне місце в національній мовній картині англійців та формують провідні концептуальні поля ціннісної системи британців. Пропонована розвідка є продовженням наявних підходів до вивчення одиниць такого типу з урахуванням їхніх структурно-семантичних особливостей для подальшого розвитку етнолінгвістичних студій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Антропоцентричний підхід до вивчення мовних одиниць посилив зацікавленість до ролі мови як суспільного явища в системі духовних цінностей етносу. Мовний феномен як надбання народу потрібно розглядати в проекції на його культуру, історію, філософію, психологію, релігію, звичаї, побут, менталітет, художню творчість, етнологію, етнопедagogіку. Тільки дослідивши мову етносу в усіх її аспектах, можемо пізнати духовну природу її носія – народу [1, с. 7–8].

Кожна мова має у своєму розпорядженні набір специфічних слів та виразів, які відображають спосіб життя її носіїв. Найбільш показовими одиницями, які виступають своєрідними свідченнями особливостей національної культури, є фразеологічні одиниці [1, с. 42].

Фразеологія, як і вся мова, антропоцентрична за своєю природою. Вона є сукупність знань індивіда про світ на рівні повсякденної свідомості, репрезентуючи тим самим «наївну картину світу». Фразеологія має такі характеристики: 1) універсальність (ґрунтується на тому факті, що не існує мови, яка у своєму складі не мала б фразеологізмів); 2) антропоцентризм (центром мовної картини світу виступає людина, оскільки вона є головним мірилом реальних цінностей навколишнього середовища); 3) експресивність (емоційне забарвлення – конотація) [2, с. 70].

Фразеологічні одиниці (ФО) охоплюють собою різноманітні фрагменти мовної картини світу та відображають у своїй семантиці тривалий процес розвитку культури народу, фіксують і передають від покоління до покоління культурні установки і стереотипи, еталони й архетипи.

Національно-культурна специфіка ФО проявляється і в засобах вираження, і в змісті. Щодо вираження, то про це свідчить наявність у їхньому складі особливих культурних прикмет – маркерів (безеквівалентної предметної лексики, етнонімів, топонімів, архаїзмів тощо), які потребують етимологічного чи історико-культурного пояснення. З погляду змісту – в денотативному співвіднесенні образу порівняння і супутніх йому конотацій, які й виражають національний колорит порівняння.

У формуванні фразеологізмів, а саме у відборі образів простежується їхній зв'язок із культурно-національними стереотипами й еталонами. Кожна ФО, якщо вона містить культурну конотацію, робить свій вклад у загальну мозаїчну картину національної культури.

Аналіз лінгвокультурологічного матеріалу дав змогу сформулювати поняття про британську мовну картину світу як утворення зі складною структурою, що містить уявлення про світ різного ступеня категоризації.

Суттєву роль у формуванні концептосфери англійців відіграють їхні цінності як духовні орієнтири, життєві практичні установки. У процесі свого історичного розвитку британське суспільство

сформувало власну систему ціннісного ставлення. Вона виступає найбільш безпосереднім і потужним регулятором людської діяльності при відборі інформації в процесі взаємодії з навколишнім світом, встановленні соціальних відносин, формуванні емоцій і почуттів, навичок спілкування. Значна кількість складових елементів ціннісної системи англіїців вербалізована у фразеологічному корпусі їхньої мови.

Провідну роль у системі ціннісної орієнтації британців відіграє концепт *PROSPERITY*, оскільки саме процвітання чимало англіїців розглядає як одну з основних життєвих цілей, супровідними компонентами при цьому виступають гроші (*money*) та багатство (*wealth*) як кінцеві цінності.

Британська спільнота пропагує низку особистих якостей, як-от мудрість та розсудливість, оскільки їх наявність є запорукою накопичення багатства: *He is wise that is rich* [4, с. 58], адже нерозумна людина та гроші – несумісні речі: *A fool and his money are soon parted* [6, с. 577]. Англіїці також демонструють дбайливе ставлення до грошей, засуджують їхнє легковажне витрачання та радять заощаджувати кошти й на «чорний день»: *A penny saved is a penny gained* [3, с. 754]; *Keep something for a rainy day* [5, с. 90]; *Keep something for the sore foot* [4, с. 142]; *Take care of the pence and the pounds will take care of themselves* [3, с. 914].

У структурі британської мовної особистості чітко вираженими є прагнення до накопичення статків, що вважається сильною психологічною ознакою успіху і вищої благодаті. Англіїські ФО наголошують також на тому, що людина – сама коваль свого щастя і її добробут залежить лише від власних зусиль. У британській свідомості закладено думку, що важка, наполеглива праця – це джерело процвітання, а людина, яка володіє яким-небудь ремеслом, має стабільний заробіток: *No pain, no gain* [6, с. 1050]; *You can't make an omelette without breaking eggs* [5, с. 268]; *Trade is the mother of money* [4, с. 195].

Значна частина ФО сконцентрована навколо поняття ‘гроші’. У британській системі цінностей вони є центром, навколо якого обертається світ, універсальним засобом розрахунків, ключем до будь-яких дверей і гарантом влади та впливу: *Everyone has their price* [6, с. 948]; *Money talks* [6, с. 948]; *Money governs the world* [4, с. 127]; *No lock will hold against the power of gold* [4, с. 81]. Матеріальні статки та багатство стають визначальним мірилом для людських стосунків. У британських ФО простежуємо таку тенденцію: багата людина приваблює до себе і друзів, і кохання, які зникають із закінченням грошей: *In time of prosperity, friends will be plenty, in time of adversity, not one amongst twenty* [4, с. 64]; *Every one is akin to the rich man* [4, с. 57]; *Love lasts as long as money endures* [4, с. 198]; *An empty purse fills the face with wrinkles* [4, с. 11].

Британська ціннісна система, враховуючи погляди церкви, застерігає, що гроші можуть стати джерелом лиха й потужною руйнівною силою. Є досить велика кількість ФО, що підпадають під це твердження, констатуючи при цьому, що гроші – бруд та осередок накопичення зла: *Gold is but muck* [4, с. 19]; *Money is the root of all evil/the love of money is the root of all evil* [5, с. 310]; *Where there's muck there's brass* [6, с. 78]. Хоча слід наголосити, що британська спільнота не виступає проти грошей як таких чи проти отримання справедливої винагороди за старанну працю, а лише засуджує занадто легкі або нечесні способи збагачення. Окремі ФО витлумачують це твердження: *Don't wait for dead men's shoes* [3, с. 281]; *A great dowry is a bed full of brambles* [4, с. 72]; *Easy come, easy go* [6, с. 76]; *Stolen goods never thrive* [4, с. 36].

У британському суспільстві побутує думка, що гроші полегшують життя та надають багато можливостей: *A heavy purse makes a light heart* [4, с. 69]; *Jack would be a gentleman if he had money* [4, с. 73]. Хоча існує й думка, що із незначними статками можна прожити гідно, без особливих клопотів, міра у багатстві теж є вагомою для англіїців: *Little wealth, little care* [4, с. 122]; *More than enough is too much* [4, с. 39].

Висновки. Аналіз фразеологічного корпусу англійської мови свідчить про те, що концептуальне поле *PROSPERITY* із його складовими поняттями ‘wealth’ та ‘money’ посідає провідне місце в системі цінностей британської спільноти. Дбайливе ставлення до грошей, прагнення накопичити статки та досягти процвітання – це життєві орієнтири, що виявляться в рисах характеру англіїців, а також при їхньому розгляді через призму релігії, моральних норм і суспільних правил. Значна кількість аналізованих ФО підтверджують національно-культурну специфіку ряду ціннісних орієнтирів британської мовної особистості.

Джерела та література

1. Жайворонок Н. В. Українська етнолінгвістика : нариси : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
2. Хайруллина Р. Х. Картина мира во фразеологии : дис. ... д-ра филол. наук / Р. Х. Хайруллина. – М., 1997. – 536 с.

3. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. – 3-тє вид. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с.
4. Большая книга русских пословиц и поговорок и их английских аналогов. The Big Book of Russian Proverbs and Sayings with their English Equivalents / [уклад. Ю. В. Мюррей]. – М. : АСТ ; СПб. : Сова, 2008. – 252 с.
5. Collins Cobuild Dictionary of Idioms. – Glasgow : HarperCollins Publishers, 2006. – 410 p.
6. Oxford Advanced Learners Dictionary. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 1715 p.

Крочук Юлия. Национальная культурная специфика фразеологических компонентов языковой картины мира англичан. В статье предложено обзор теоретических положений, посвящённых антропоцентрическим основам языковых явлений вообще и фразеологии в частности.

Благодаря этому, было выяснено, что языковые явления нужно рассматривать сквозь призму влияния на язык национальных обычаев, традиций, обрядов, верований, общей культуры и менталитета этноса. Были установлены также особенности антропоцентрической природы фразеологии, её способность охватывать разные фрагменты языковой картины мира и фиксировать в своей семантике длительный процесс развития нации.

Автор попытался проанализировать фразеологический корпус английского языка, что позволило сформировать понятие о британской языковой картине мира, а также выявить её национально-маркированные компоненты. Было установлено, что значительное место в концептосфере англичан занимают их ценности.

На основании исследованного фактического материала было определено ведущие ценностные ориентиры британцев в рамках концептуального поля PROSPERITY; его ключевыми понятиями выступили 'money' и 'wealth'.

Проведённый анализ фразеологических единиц английского языка удостоверяет, что тщательное обращение с деньгами, желание накопить огромное состояние и достигнуть процветания – это жизненные ориентиры британцев, которые находят своё отражение в чертах их характера, в общественных и морально-этических нормах, подтверждая этим свою национально-культурную специфику.

Ключевые слова: фразеологические единицы, антропоцентрический подход, языковая картина мира, система ценностей, концепт.

Krochuk Yuliya. National and Cultural Peculiarities of the English Language Map of the World. The article summarizes the review of theoretical statements about the anthropocentric approach to studying language phenomena in general and phraseology in particular.

This helped to clear up the fact that language phenomena should be viewed through the prism of the influence made on the language system by national customs, traditions, rituals, beliefs, general culture and national mentality. Thanks to it the author could also investigate the particularities of phraseology's anthropocentric nature, its ability to embrace different fragments of the language map of the world and fix in its semantics a durable process of national development.

The articles shows an attempt to analyze the English phraseological corpus and makes possible to get a notion of the British language picture of the world and reveal its nationally marked components. The author underlines that values take an important place in the British conceptual map of the world.

The conducted investigation of the factual material helps to shape the leading British values within the boundaries of the conceptual field PROSPERITY; its key components are presented by the notions 'money' and 'wealth'.

The analysis of phraseological units proves the fact that careful behaviour with money, desire to make a fortune and become prosperous – are the principles of life of the British people which are reflected in their traits of character, social and moral norms. And this fact exemplifies national and cultural peculiarities of these values.

Key words: phraseological units, anthropocentric approach, British language map of the world, system of values, concept.

Стаття надійшла до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 811.111'271

Олена Миколюк

Функціонування гоноративу в комунікативній культурі британців

У статті здійснено спробу висвітлити функціонування мовних одиниць, які номінують категорію гоноративу в британській лінгвокультурі. Метою дослідження стало виявлення засобів мовної репрезентації гоноративів у комунікативній культурі британського суспільства. Категорію гоноративу досліджено крізь призму